

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM

Beleidsdocument

Status: Definitief

Versie: 1.0

Datum: 19-12-2023

Versiebeheer

Versie	Datum	Omschrijving
1.0	19-12-2023	Vastgesteld door het bestuur

Inhoudsopgave

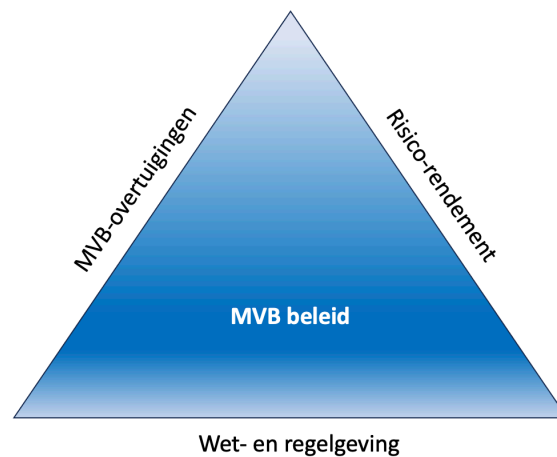
1. Inleiding	4
2. Missie, visie en strategie op MVB	5
3. Overtuigingen, kaders en uitgangspunten	6
4. MVB-thema's	8
5. MVB-doelstelling	9
6. Implementatie MVB-beleid	9
<i>6.1 ESG-integratie</i>	<i>10</i>
<i>6.2 Engagement</i>	<i>11</i>
<i>6.3 Stembeleid</i>	<i>12</i>
<i>6.4 Uitsluitingenbeleid</i>	<i>13</i>
<i>6.5 Positieve impact</i>	<i>14</i>
<i>6.6 Class actions</i>	<i>14</i>
7. Risicomanagement en integratie van duurzaamheidsrisico's	14
8. Transparantie en rapportage	15
9. Evaluatie	16
Bijlage 1: MVB-meerjarenplan 2024-2026 (concept)	17
Bijlage 2: MVB instrumenten	19
Bijlage 3: UN Global Compact	20

1. Inleiding

Voor u ligt het Beleid Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB-beleid) van Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM. Dit document beschrijft hoe wij invulling geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen in de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds.

De basis van het beleid komt voort uit onze MVB-overtuigingen. Wij hebben als pensioenfonds de visie dat de wereldeconomie afhankelijk is van en invloed heeft op ecologische, sociale en bestuurlijke factoren, variërend van onderwerpen als milieu, welvaart tot beloningsbeleid. Het MVB-beleid van het pensioenfonds is gebaseerd op drie pijlers:

- MVB-overtuigingen van het bestuur, waarin de deelnemersvoorkeuren worden meegenomen;
- Het verbeteren van het risico-rendementsprofiel; en
- Wet- en regelgeving op het gebied van MVB.

Door de integratie van environmental (milieu), social (maatschappij) en governance (bestuur) factoren (ESG-factoren) in het beleggingsbeleid dragen wij bij aan het mitigeren van risico's en het benutten van kansen. Zo kunnen wij enerzijds beleggingsrisico's beter en sneller onderkennen en waar mogelijk deze risico's mitigeren. Anderzijds zijn wij als pensioenfonds dan goed gepositioneerd om nieuwe kansen om te zetten in beleggingsresultaten.

Het MVB-beleid wordt door het bestuur van het pensioenfonds periodiek gemonitord en geëvalueerd. In 2023 is het MVB-beleid van het pensioenfonds herijkt. De herijking heeft geleid tot het aanscherpen van het MVB-beleid dat is uitgewerkt in dit beleidsdocument.

Het MVB-beleidsdocument kent de volgende opbouw. In hoofdstuk 2 en 3 worden de missie, visie en strategie als ook overtuigingen en kaders op MVB beschreven. Vervolgens vertalen wij dit naar strategische MVB-thema's en de MVB-doelstelling (hoofdstuk 4 en 5). Deze thema's vormen de basis van ons beleid zoals beschreven in hoofdstuk 6. Tot slot gaan wij nader in op het risicomanagement bij duurzaamheidsrisico's (hoofdstuk 7) en transparantie en rapportage rondom ons MVB-beleid (hoofdstuk 8). In de bijlage is het MVB-meerjarenplan opgenomen.

2. Missie, visie en strategie op MVB

Het startpunt voor ons MVB-beleid vormen onze missie, visie en strategie. Hierin beschrijven we onze kijk op MVB en de manier waarop we onze doelen willen bereiken. Wij zijn een ondernemingspensioenfonds dat onafhankelijk opereert van de onderneming KLM. Het bestuur is verantwoordelijk voor het MVB-beleid en het toezicht op de uitvoering ervan. Een bestuurslid is aangewezen als eerste aanspreekpunt voor het MVB-beleid.

2.1 Missie en visie MVB

Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM heeft als missie het verzorgen van een complete financiële toekomstbestendige pensioenvoorziening voor de vliegende (ex) collega's, waarbij het pensioenfonds fatsoenlijk zakendoet.

Onze visie op het gebied van duurzaamheid is dan ook gebaseerd op het uitgangspunt van fatsoenlijk zakendoen. Dit houdt in dat wij weloverwogen keuzes maken die passen bij onze identiteit en overtuigingen, waar wij oprecht achter kunnen staan. In ons beleggingsbeleid geven wij duurzaamheid vorm op een manier die passend is bij het pensioenfonds. Wij vinden het daarbij belangrijk – voor zover praktisch mogelijk – rekening te houden met de voorkeuren van onze deelnemers.

Wij zijn ervan overtuigd dat het integreren van duurzaamheidsfactoren de risico-rendementsverhouding van onze beleggingen verbetert. Daarom gebruiken we duurzaamheidsfactoren als instrument voor het beheersen van risico's en om beleggingskansen te benutten. Daarbij houden we de realisatie van onze missie telkens in het oog. Duurzaamheid zien wij als een breed begrip dat ecologische, sociale en governance aspecten omvat.

Welke definities hanteren wij?

Duurzaamheid: ontwikkeling die tegemoetkomt aan de levensbehoeften van de huidige generatie, zonder die van toekomstige generaties te kort te doen.

ESG: environmental (milieu), social (maatschappij) en governance (bestuur) factoren.

MVB: maatschappelijk verantwoord beleggen is een aanpak die zowel financieel rendement als maatschappelijke belangen nastreeft.

2.2 MVB-strategie

MVB is een aanpak die door de integratie van duurzaamheidsfactoren zowel financieel rendement als maatschappelijke belangen nastreeft. Dit betekent dat duurzaamheidsfactoren een belangrijk deel uitmaken van het beleid. Voor de implementatie van het MVB-beleid zetten wij verschillende instrumenten in zoals ESG-integratie, engagement, stemmen en uitsluiten.

Het pensioenfonds werkt toe naar het realiseren van een geïntegreerd MVB-beleid, door in 2023 het MVB-beleid te herijken - inclusief een MVB meerjarenplan - en in 2024-2026 te zorgen voor implementatie.

In 2024 willen we een zogenaamd “artikel 8”-fonds zijn onder SFDR. In 2024 wil het bestuur de mogelijkheden voor een impactbelegging onderzoeken.

Daarnaast ontwikkelen wij in de tweede helft van 2023 en begin 2024 een ESG-risicoraamwerk om ESG-risico's te identificeren, mitigeren en monitoren.

3. Overtuigingen, kaders en uitgangspunten

Het MVB-beleid is afgeleid uit de uitgangspunten en overtuigingen van het pensioenfonds. Onze overtuigingen zijn voor een belangrijke deel gebaseerd op de deelnemersvoorkeuren. De Misse, Visie, Strategie (MVS) en overtuigingen ofwel investment beliefs van het bestuur vormen de basis van het beleid. Deelnemersvoorkeuren zijn bepalend voor de invulling van het beleid en keuze van thema's. Naast onze overtuigingen heeft ook wet- en regelgeving invloed op ons beleid.

3.1 Investment beliefs

Wij hebben dertien investment beliefs geformuleerd die het uitgangspunt voor het beleggingsbeleid zijn. Een van onze investment beliefs hebben wij specifiek gericht op MVB:

MVB Investment belief:

Wij zijn ervan overtuigd dat het integreren van environmental, social en governance (ESG) factoren de risico-rendementsverhouding van onze beleggingen verbetert. Daarom gebruiken we ESG als instrument voor risicobeheersing en om beleggingskansen te benutten.

Wij onderkennen de positieve bijdrage van duurzaamheid aan de beleggingen, mitigeren ESG-risico's en wij spelen in op kansen. Echter, de primaire plicht van het pensioenfonds is het realiseren van de pensioenambitie met een aanvaardbaar risico. Het MVB-beleid mag niet strijdig zijn met deze doelstelling. Iedere beslissing die het pensioenfonds neemt met betrekking tot het MVB-beleid wordt beoordeeld langs de assen rendement-risico-kosten.

3.2 Wet- en regelgeving

Er zijn veel ontwikkelingen op het gebied van MVB wet- en regelgeving. Dit is een belangrijk kader voor ons MVB-beleid. Hieronder staan de belangrijkste richtlijnen kort beschreven.

SRDII

De Shareholder Rights Directive II heeft grotendeels betrekking op actief aandeelhouderschap. Van pensioenfonds wordt verwacht dat zij stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en engagement voeren met bedrijven waarin belegd wordt. Daarnaast wordt verwacht dat pensioenfonds hier transparant over zijn. Informatie over hoe wij hier invulling aan geven is te vinden in het volgende hoofdstuk en op de website van het pensioenfonds.

SFDR

De Sustainable Finance Disclosure Regulation heeft betrekking op informatieverstrekking over duurzaamheid van de beleggingen om zogenaamde green washing te voorkomen. Het pensioenfonds

heeft de ambitie om een zogeheten artikel 8 fonds te worden, wat betekent dat duurzaamheidsfactoren meegenomen worden in het beleggingsproces. Wanneer wij dit hebben ingeregeld zullen wij hierover rapporteren. Op de website van het pensioenfonds is een uitleg over de huidige toepassing van SFDR te vinden.

EU-taxonomie

De EU-taxonomie is een classificatie van economische activiteiten die bijdragen aan duurzaamheid op het gebied van milieu. Hierdoor krijgen wij meer inzicht in de duurzaamheidsactiviteiten van bedrijven waarin wij beleggen en kunnen wij hier eventueel op sturen.

MIFIDII

De Markets in Financial Instruments Directive II is gericht op het beschermen van beleggers en het verhogen van transparantie en toezicht op financiële markten. Onderdeel hiervan is het in kaart brengen van de duurzaamheidsvoorkeuren van klanten. Dit zijn duurzaamheidsvoorkeuren met betrekking tot de SFDR en de EU-taxonomie (zie hierboven).

De Nederlandsche Bank (DNB)

Artikel 18 en artikel 18b Besluit FTK verplicht pensioenfonds om ESG-risico's mee te nemen in het beheer van de beleggingsportefeuille en te betrekken in de eigen risicobeoordeling.

Voor het integreren van duurzaamheidsrisico's in het risicobeheer heeft DNB de "Good practice ESG-risicobeheer pensioenfonds" opgesteld. Hierin staat beschreven hoe duurzaamheidsrisico's opgenomen dienen te worden in de strategie, governance, risicomanagement en informatieverstopping van een pensioenfonds.

3.3 Internationale beleidskaders

Verder hanteert het pensioenfonds de volgende standaarden, principes en guidelines om invulling te geven aan haar MVB-beleid:

Internationale beleidskader	Toelichting	Waarom?
1. UN Global Compact	De UN Global Compact bestaat uit 10 principes van de Verenigde Naties op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en anti-corruptie.	De UN Global Compact is een helder en breed gedragen kader voor bedrijven om duurzaamheidsprincipes na te leven.
2. UN Principles for Responsible Investment (UNPRI)	De UNPRI is een wereldwijd samenwerkingsverband van investeerders met als doel verantwoord beleggen te bevorderen, o.b.v. zes principes.	De UNPRI bevordert ESG-integratie en transparantie over duurzaamheid in de financiële sector.
3. UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP)	De UNGP zijn richtlijnen op het gebied van mensenrechten voor multinationale ondernemingen.	De UNGP helpen bedrijven om mensenrechten te borgen in de bedrijfsvoering.
4. OECD Guidelines for Multinational Enterprises (OESO-richtlijnen)	De OESO-richtlijnen geven invulling aan maatschappelijk verantwoord ondernemen voor internationaal opererende bedrijven.	De OESO-richtlijnen helpen bedrijven om gepaste zorgvuldigheid toe te passen op het gebied van duurzaamheid.

5. International Corporate Governance Network (ICGN) Global Stewardship Principles en Global Governance Principles	De ICGN zijn principes op het gebied van good governance en actief aandeelhouderschap.	De ICGN helpen bedrijven en investeerders om, door middel van good governance en actief aandeelhouderschap, lange termijn waardecreatie te bevorderen.
6. Lokale best-practices richtlijnen en codes zoals de Nederlandse Stewardship Code	Er zijn steeds meer initiatieven en samenwerkingsverbanden op het gebied van MVB.	Best-practices richtlijnen en codes ontwikkelen zich snel.

4. MVB-thema's

Op het vlak van MVB speelt een veelheid aan onderwerpen. Door een aantal thema's te kiezen proberen wij focus aan te brengen met als doel een gericht en effectief MVB-beleid. Onze MVB-thema's baseren we op de 17 Sustainable Development Goals (SDG's) die de Verenigde Naties in 2015 heeft vastgesteld.

De MVB-thema's worden mede geselecteerd op basis van MVB-deelnemersonderzoeken. De laatste uitvraag bij deelnemers is in juli 2023 gedaan. Op basis daarvan hebben we de thema's economie, verantwoorde productie en consumptie, en maatschappelijke basisbehoeften geselecteerd.

1^e MVB-thema: Economie, verantwoorde productie en consumptie

Duurzame consumptie en productie is gericht op meer en beter doen met minder waardoor de aarde minder belast wordt en de kwaliteit van leven wordt verhoogd. Dit thema is gelinkt met SDG's 8, 9 en 12 die hieronder kort worden toegelicht.

♦ *Waardig werk en economische groei (SDG 8)*

Dit thema streeft naar de afschaffing van dwangarbeid, de uitbanning van slavernij en mensenhandel, het verbod op de ergste vormen van kinderarbeid waaronder het werven en inzetten van kindsoldaten, en het beëindigen van alle vormen van kinderarbeid.

◆ *Industrie, innovatie en infrastructuur (SDG 9)*

Dit betreft een veelomvattend doel waarin meerdere elementen samenkomen: een veerkrachtige infrastructuur, industrialisering die duurzaam en inclusief is én een focus op innovatie. Daarbij wordt van de ontwikkelde landen verwacht de minst ontwikkelde landen op dit terrein aan te moedigen en te ondersteunen.

◆ *Verantwoorde consumptie en productie (SDG 12)*

Deze doelstelling heeft betrekking op duurzame productie en consumptie, wat zich vertaalt in een efficiënter gebruik van grondstoffen. Door anders te consumeren en produceren kunnen bedrijven, overheden en consumenten de druk op het milieu verminderen.

2° MVB-thema: Maatschappelijke basisbehoeften

Dit thema richt zich op goede gezondheid, goed onderwijs en duurzame en betaalbare energie voor iedereen. In SDG's 3, 4 en 7 worden deze doelstellingen geadresseerd.

◆ *Goede gezondheid en welzijn (SDG 3)*

Bij SDG 3 gaat het om gezondheid en welvaart voor iedereen. Zonder goede gezondheid kan er geen duurzame ontwikkeling plaatsvinden.

◆ *Kwaliteitsonderwijs (SDG 4)*

Goed onderwijs wordt gezien als het fundament voor duurzame ontwikkeling. SDG 4 beoogt dat iedereen een leven lang toegang heeft tot goed onderwijs.

◆ *Betaalbare en duurzame energie (SDG 7)*

SDG 7 focust op toegang tot betrouwbare, betaalbare, duurzame en moderne energie voor iedereen.

5. MVB-doelstelling

Wij hebben de visie dat het integreren van duurzaamheidsfactoren de risico-rendementsverhouding van onze beleggingen verbetert en de missie om onze deelnemers van een welvaartsvast pensioen te voorzien. Het verbeteren dan wel bestendigen van de risico-rendementsverhouding van onze beleggingen geldt daarom ook als primaire doelstelling die we met ons MVB-beleid nastreven. Een daarmee samenhangend doel is dat we met ons MVB-beleid proberen zoveel mogelijk te voldoen aan de verwachtingen van onze deelnemers. Uit deelnemersonderzoeken blijkt dat deelnemersvoorkeuren op onderdelen erg uiteenlopen. In ons MVB-beleid houden we daar rekening mee. In het volgende hoofdstuk beschrijven wij welke instrumenten wij inzetten om invulling te geven aan onze MVB-doelstelling.

6. Implementatie MVB-beleid

Voor de implementatie van het MVB-beleid zetten we instrumenten in om negatieve impact te beperken en instrumenten om positieve impact te vergroten.

1. Het integreren van duurzaamheidsaspecten in beleggingsbeslissingen (**ESG-integratie**). Dit kan zijn in de besluitvorming om specifieke vermogensbeheerders wel of niet aan te stellen, maar dit kan ook binnen het beleggingsproces van de vermogensbeheerder plaatsvinden. Wij zetten ESG-integratie in om beleggingsrisico's te beheersen.

2. Het voeren van een **engagementbeleid** door als actief aandeelhouder ondernemingsbeleid te verduurzamen en om invulling te kunnen geven aan onze overtuigingen.
3. Het voeren van een **stembeleid** op aandeelhoudersvergaderingen.
4. Het voeren van een **uitsluitingsbeleid** op ongewenst gedrag en op ongewenste producten.
5. Het onderzoeken en mogelijk inzetten van **impactbeleggen** mogelijkheden. Met impactbeleggen kunnen we, naast een financieel rendement ook uiting geven aan de wens om maatschappelijk nuttige projecten te financieren.
6. Het deelnemen aan collectieve rechtszaken (**class actions**). Het pensioenfonds neemt deel aan class actions waarmee wordt geprobeerd geleden schade te verhalen.

Door de inzet van deze instrumenten beogen wij het risico-rendementsverhouding van onze beleggingen te verbeteren en daarmee de waarde voor onze deelnemers te verhogen. In de volgende paragrafen worden de MVB-instrumenten verder uitgewerkt.

Momenteel beleggen we in beleggingspools van onze uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group. Derhalve zijn we geen directe aandeelhouder van de bedrijven maar participant van de beleggingspools. Daardoor kan het lastig zijn om ons MVB-beleid integraal door te vertalen naar de beleggingen. In de meeste gevallen gaat dat wel goed vanwege de hechte samenwerking op het gebied van beleidsvorming tussen de participanten van de beleggingspools, zijnde ons fonds en de zusterfondsen. Daarnaast voert onze uitvoeringsorganisatie de regie en zorgt voor een poolbeleid dat zoveel mogelijk aansluit bij het beleid van de participanten. In het geval dat dat niet lukt, wordt of naar een alternatieve oplossing gezocht of met een goede onderbouwing de discrepantie met het poolbeleid geaccepteerd.

6.1 ESG-integratie

Het structureel en systematisch betrekken van ESG-factoren in onze beleggingsprocessen noemen we ESG-integratie. Wij hebben de overtuiging dat dit op langere termijn zorgt voor een betere risico-rendement verhouding van onze beleggingen. Vanuit deze overtuiging nemen wij ESG-factoren mee bij het ontwikkelen van onze beleggingsstrategie. Daarnaast verplicht artikel 18 Besluit FTK om milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen met betrekking tot de beleggingsportefeuille en het beheer daarvan te betrekken. De wijze waarop we deze ESG-risico's integreren in ons beleggingsbeleid zijn we aan het herijken. In hoofdstuk 7 gaan we daar verder op in.

Ook bij de selectie van vermogensbeheerders die de beleggingsstrategie voor ons uitvoeren houden we rekening met de wijze waarop de vermogensbeheerder naast beleggingsprestaties ook ESG-factoren meeneemt en hoe het stem- en dialoogbeleid wordt ingevuld. We eisen dat de vermogensbeheerder minimaal voldoet aan wet- en regelgeving m.b.t. duurzaamheid en aan internationale codes richtlijnen van de UNPRI, UNGP, UN Global Compact en OESO. Daarnaast eisen we van externe vermogensbeheerders dat ze de uitsluitingenlijst van het pensioenfonds overnemen en hanteren.

ESG-integratie kan per beleggingscategorie verschillen en wordt altijd beoordeeld langs de assen rendement-risico-kosten en onze beleggingsovertuigingen.

6.2 Engagement

In ons MVB-beleid hechten wij extra belang aan het MVB-instrument engagement, oftewel dialogen voeren met bedrijven. Wij geloven dat we met engagement betere resultaten kunnen behalen dan met het uitsluiten van bedrijven. Door de dialoog aan te gaan met een selectie van bedrijven (en landen) waarin wij beleggen moedigen wij ze aan om de bedrijfsvoering te verbeteren op de thema's die wij belangrijk vinden.

Thema's van internationale richtlijnen zoals die van UN Global Compact staan centraal bij engagement. De UN Global Compact bestaat uit 10 principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en anti-corruptie. Met bedrijven die principes op deze thema's schenden of dreigen te schenden wordt een dialoog opgestart. Wanneer blijkt dat een bedrijf onvoldoende open staat voor een structurele dialoog of engagement onvoldoende voortgang laat zien, kan besloten worden om dat bedrijf toe te voegen aan de uitsluitingenlijst. Op deze manier beheersen wij financiële, maatschappelijke en reputatierisico's van onwenselijk ondernemingsgedrag.

Daarnaast zetten we engagement in om doelstellingen die gelinkt zijn aan de door ons gekozen thema's en SDG's te realiseren. Denk bijvoorbeeld aan mensen- en arbeidsrechten, schone energie, circulaire economie en beloningsbeleid. De bedrijvenselectie voor dit type engagement gaat onder andere op basis van materiele ESG-risico's en haalbaarheid.

Voor het uitvoeren van het engagementbeleid van de verschillende beleggingscategorieën hebben we via onze uitvoeringsorganisatie externe engagement managers aangesteld. Uitgangspunt daarbij is dat het engagementprogramma de gehele beleggingsportefeuille dekt. Een externe dienstverlener voert het engagement voor de beleggingen in aandelen en obligaties. Engagement van de beleggingen in privaat vastgoed wordt uitgevoerd door een andere externe dienstverlener. Externe vermogensbeheerders voeren engagement voor de private equity beleggingen. Daarnaast onderzoeken wij mogelijkheden om het engagementprogramma uit te breiden, bijvoorbeeld naar beursgenoteerd vastgoed.

De externe engagement managers hanteren een eigen beleid. Bij aanstelling van die managers hebben we het beleid beoordeeld en goed genoeg bevonden om te onderschrijven. De engagement managers opereren op basis van meerjarenplannen die op periodieke basis worden geactualiseerd. Daarbij geven wij onze geselecteerde thema's en SDG's door. Samen met de input van andere participanten wordt onze input meegenomen in de uiteindelijke engagementplannen. De uitvoering van het engagementbeleid monitoren we op kwartaalbasis op basis van de kwartaalrapportages van de engagementmanagers.

6.3 Stembeleid

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen is een belangrijke manier om actief invloed uit te oefenen op het bestuur van bedrijven en is een instrument wat kan bijdragen aan de financiële belangen van het pensioenfonds en onze deelnemers. Wij kunnen ons eigen stembeleid inzetten voor de discretionaire aandelenmandaten. Voor aandelenbeleggingen via beleggingsfondsen geldt dat de vermogensbeheerder een eigen stembeleid toepast. Zoals eerder aangegeven wordt bij onze beleggingen in de beleggingspools van Blue Sky Group ons stembeleid nagenoeg volledig overgenomen in het stembeleid van de beleggingspool. De uitvoering van het stembeleid wordt door onze uitvoeringsorganisatie uitbesteed aan een externe dienstverlener.

Het stembeleid van het pensioenfonds bestaat uit zeven onderwerpen en is gebaseerd op wereldwijd erkende 'best practices', zoals de ICGN-richtlijnen, de OESO-richtlijnen, de UNGP en de mogelijke impact op de SDG's. De door ons gekozen thema's en SDG's worden ook meegenomen in het stembeleid. Hieronder staan per onderwerp de belangrijkste stemrichtlijnen van het pensioenfonds beschreven. Dit is bestaand beleid en sluit aan bij de SRDII-wetgeving.

Stemrichtlijnen	
Onderwerp	Toelichting
1. Audit en rapportage	Wij verwachten dat een gekwalificeerde accountant de jaarverslagen en -rekeningen van een bedrijf controleert. Bij een verzoek tot (her)benoeming of wijziging van een externe accountant verwachten wij een degelijke toelichting. Wij vinden de onafhankelijkheid van de externe accountant erg belangrijk.
2. Raad van Bestuur	Wij zijn van mening dat de Raad van Bestuur uit voldoende onafhankelijke bestuurders moet bestaan en moet rapporteren over het diversiteitsbeleid. Wij vinden het essentieel dat bedrijven gedetailleerde informatie verstrekken over elke kandidaat-bestuurder voor de aandeelhoudersvergadering. Wij vinden ook dat de rollen van de voorzitter van de Raad van Bestuur en de Chief Executive Officer ("CEO") gescheiden moeten zijn om een duidelijke scheiding van verantwoordelijkheden te verzekeren. Daarnaast moedigen wij alle raden van bestuur aan om minstens een audit-, benoemings- en beloningscomité op te richten.
3. Kapitaal	Wij vinden dat vooraf goedkeuring van de aandeelhouders vereist is bij de uitgifte van aandelen. Wij zullen in het algemeen een voorstel steunen voor de inkoop van eigen aandelen tot een maximum van 20%.
4. Beloningsbeleid	Wij verwachten dat wij jaarlijks kunnen stemmen over de beloning van bestuurders. Wij verwachten ook dat bedrijven de individuele vergoeding die aan bestuurders wordt betaald in detail bekendmaken. Bij het beoordelen van het beloningsbeleid houden wij rekening met de prestatie maatstaven en de key performance indicators ("KPI's"). Wij zijn voorstanders van de introductie van ESG-componenten bij het vaststellen van beloningen.
5. Aandeelhoudersrechten	Wij ondersteunen het principe van "één aandeel, één stem". Wij beschouwen de mogelijkheid om een buitengewone vergadering bijeen te roepen en om besluiten voor te leggen op de agenda

	van een aandeelhoudersvergadering als een fundamenteel aandeelhoudersrecht. Wij zijn van mening dat aandeelhouders kandidaten moeten kunnen voordragen voor de Raad van Bestuur. Wij verwachten dat alle belangrijke structuurwijzigingen van een bedrijf moeten worden goedgekeurd door de aandeelhouders.
6. Aandeelhoudersvoorstellen	Wij stemmen in de regel voor aandeelhoudersvoorstellen die waarde toevoegen en tegen resoluties die niet in overeenstemming zijn met goed bestuur en aandeelhouderswaarde.
7. Milieu en sociaal	Wij verwachten onder andere dat bedrijven (o.b.v. de gekozen thema's en SDG's): <ul style="list-style-type: none"> - een strategie hebben om CO₂-uitstoot en energieverbruik te verminderen, duidelijk zijn over de gestelde doelen en rapporteren over de geboekte voortgang. - een klokkenluidersregeling hebben. - in de loop van de tijd efficiënter met hulpbronnen omgaan en ecologisch duurzame technologieën en industriële processen toepassen.

6.4 Uitsluitingenbeleid

Bedrijven of landen die op grond van nationale of internationale wetgeving verboden zijn en of volgens het pensioenfonds maatschappelijk onwenselijk gedrag vertonen of maatschappelijk onwenselijke producten produceren, worden uitgesloten. Dat betekent dat de vermogensbeheerders in onze beleggingsportefeuille niet in deze bedrijven en of landen mogen beleggen. Het uitsluiten van beleggingen in bedrijven betreft zowel de aandelen als de obligaties van deze ondernemingen. Wij sluiten uit op basis van de onderstaande criteria.

Uitsluitingscriteria beleggingen in aandelen en obligaties van bedrijven

1. Beleggingen in bedrijven, die herhaaldelijk en in ernstige mate de principes van de UN Global Compact schenden. Als een bedrijf een of meerdere van deze principes ernstig en stelselmatig schendt, wordt dit bedrijf uitgesloten. Het gaat om principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en anti-corruptie.
2. Bedrijven die betrokken zijn bij de productie van tabak en/of verkoop aan/voor tabaksproducenten.
3. Bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Hierbij zijn producenten van nucleaire wapens uitgezonderd indien die gevestigd zijn in een land waarbij dit geoorloofd is conform het non-proliferatieverdrag.
4. Bedrijven die onvoldoende voortgang boeken na engagement.

Uitsluitingscriteria beleggingen (semi)staatsobligaties

5. Beleggingen in staatsleningen van landen waarop sancties van de VN of EU¹ rusten, worden uitgesloten. Het uitsluiten betreft leningen van centrale én lokale overheden.
6. Beleggingen in staatsleningen van landen door toepassing van de classificatie 'Not Free' uit de Freedom House Index als maatstaf voor het uitsluiten van landen. Staatsbedrijven in uitgesloten landen worden ook uitgesloten (op basis van zogeheten 'best effort').

¹ Op basis van Sustainalytics data

Bedrijven die na engagement onvoldoende vooruitgang boeken op de door ons verwachte verduurzamingsdoelen zullen in principe op de uitsluitingenlijst geplaatst worden. Dit bekijken wij van geval tot geval in afstemming met onze ESG-adviseur binnen onze uitvoeringsorganisatie. Uitsluiting betekent dat niet meer belegd mag worden in de aandelen en obligaties van de uitgesloten onderneming.

Bij discretionaire mandaten waarbij de beleggingstitels op naam van het pensioenfonds zijn, kan de uitsluitingslijst één-op-één toegepast worden. In geval van beleggingsfondsen en beleggingspools kan dat niet omdat het pensioenfonds hierin is belegd met andere beleggers. Beleggingsfondsen hebben hun eigen beleid. Bij een selectie zoeken wij beleggingsfondsen die het beste aansluiten bij ons eigen beleid. In het geval van de beleggingspools van onze uitvoeringsorganisatie is de aansluiting van de uitsluitingslijsten eenvoudig te maken omdat onze uitvoeringsorganisatie haar beleid baseert op het uitsluitingenbeleid van de participanten.

De uitvoering van het uitsluitingsbeleid wordt onder regie van onze uitvoeringsorganisatie onze uitvoeringsorganisatie gedaan op basis van data van de externe dienstverlener Sustainalytics.

De uitsluitingendata wordt op kwartaalbasis geactualiseerd door Sustainalytics en na akkoord van het pensioenfonds geïmplementeerd door onze uitvoeringsorganisatie. De naleving van de uitsluitingenlijst wordt op dagelijkse basis gemonitord door de onafhankelijke riskafdelingen van de verschillende vermogensbeheerders zelf en de beleggingsadministrateur van onze uitvoeringsorganisatie.

6.5 Positieve impact

Met een klein gedeelte van onze beleggingen willen wij positieve duurzaamheidsimpact realiseren. Met deze beleggingen zetten we een stap verder dan duurzaam beleggen door naast een financieel rendement ook een meetbaar maatschappelijk rendement na te streven.

Impact beleggingen onderscheidt zich van traditioneel beleggen doordat er naast een financiële doelstelling ook een duurzaamheidsdoelstelling is geformuleerd. Er wordt gestuurd op het maken van positieve impact op een specifiek maatschappelijk en/of milieudoel. De gekozen thema's en SDG's kunnen de basis vormen voor het formuleren van doelen.

Impactbeleggen is nieuw voor ons pensioenfonds. In 2024 gaan we onderzoek doen naar de voor ons fonds passende mogelijkheden voor impactbeleggen.

6.6 Class actions

Waar mogelijk en opportuun sluiten we ons aan bij class actions, gezamenlijke rechtszaken tegen een onderneming door een groep gedupeerden. Door deel te nemen aan class actions proberen we financiële schade voor het pensioenfonds als gevolg van overtredingen van bedrijven vergoed te krijgen. Daarnaast zijn class actions een geschikt middel om de governance van bedrijven te verbeteren.

7. Risicomanagement en integratie van duurzaamheidsrisico's

Wij gebruiken een ESG-ricoraamwerk op basis van de good practice richtlijnen van DNB om ESG-ricorico's te identificeren, mitigeren en monitoren. Milieurisico's zoals klimaatverandering en biodiversiteitsverlies zijn hier onderdeel van, net als sociale en governance onderwerpen.

Conform de aanbevelingen van De Nederlandsche Bank (DNB) in de Good practices ESG-ricorico-beheer pensioenfonds (juli 2022) identificeren en monitoren we klimaatrisico's en indien nodig implementeren wij maatregelen om deze risico's te mitigeren. Daarbij richten wij ons specifiek op transitieklimaatrisico en fysiek klimaatrisico.

Transitieklimaatrisico is het risico dat bedrijven niet op tijd meegaan in de transitie naar een klimaat neutrale samenleving. Het gaat bijvoorbeeld om 'stranded assets', oftewel beleggingen in bedrijven die minder waard worden omdat de bedrijven niet meer voldoen aan nieuwe standaarden en wetgeving.

Fysiek klimaatrisico is het risico dat bedrijven lopen door de fysieke gevolgen van klimaatverandering, zoals overstromingen, droogte en bosbranden. Hierdoor kunnen beleggingen in bedrijven ook minder waard worden.

Het ESG-ricoraamwerk raamwerk wordt onderdeel van de risicobeheercyclus, wat kan leiden tot aanscherping van het MVB-beleid. Dit raamwerk gaan we in 2024 nader uitwerken.

8. Transparantie en rapportage

Wij willen dicht bij onze deelnemers staan en transparant zijn over de invulling en uitvoering van ons MVB-beleid. Naast de verplichte MVB-rapportages vanuit wet- en regelgeving rapporteren wij op kwartaalbasis op onze website over de uitvoering van ons MVB-beleid. Wij doen verslag van onze engagement en stemactiviteiten. Ook publiceren we op onze website de lijst van uitgesloten ondernemingen en landen waar wij wel in beleggen.

Monitoring en rapportage

Ieder kwartaal ontvangen wij MVB-rapportages van de engagement- en stemmanagers die in de Commissie Balans en Vermogensbeheer worden besproken. Daarnaast ontvangen we van onze uitvoeringsorganisatie een rapportage over voortgang en effectiviteit van ons MVB-beleid. Indien nodig sturen we bij.

Vanaf 2024 gaan we een MVB-jaarverslag opstellen waarin we uitgebreid verantwoording afleggen over ons MVB-beleid. In het MVB-jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over het gevoerde beleid en de implementatie daarvan. Dit draagt bij aan transparantie over het gevoerde beleid voor alle belanghebbenden.

Communicatie

Wij vinden het belangrijk om open en transparant te zijn over ons MVB-beleid en communiceren via diverse kanalen richting onze deelnemers. Naast het publiceren van rapportages op onze website organiseren we regelmatig webinars over MVB-onderwerpen. Eens in drie jaar voeren we een MVB-deelnemersonderzoek onder onze deelnemers uit. De uitkomsten nemen we mee in de herijking van het beleid. Wij vinden het belangrijk dat ons beleid goed aansluit bij de deelnemersvoorkeuren.

9. Evaluatie

De ontwikkelingen op het gebied van MVB gaan snel. Daarom evalueren wij ons MVB-beleid jaarlijks. Eens in de drie jaar voeren we een uitgebreide evaluatie uit waarbij we toetsen of onze overtuigingen en visie nog actueel zijn. We stellen vast of ons beleid voldoet aan bestaande en te verwachten regelgeving en of het beleid goed en efficiënt wordt uitgevoerd. Het bestuur stelt het beleid vast.

Bijlage 1: MVB-meerjarenplan 2024-2026 (concept)

Onderwerp		2024	Doelstelling 2025	2026
a. Governance	<ul style="list-style-type: none"> - Periodiek raadplegen deelnemers - MVB kennis bestuur op peil houden 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 deelnemersonderzoek per 3 jaar (2026, 2029 etc.) • 1 kennissessie over MVB per jaar • Faciliteren opleiding/cursus op het gebied van MVB 		
b. Beleid	<ul style="list-style-type: none"> - Actueel houden MVB-beleid 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbereiding SFDR 8 • Uitwerken ESG-risicoraamwerk • Jaarlijkse evaluatie MVB beleid 	Jaarlijkse evaluatie MVB beleid	3-jaarlijkse herijking MVB beleid
c. Implementatie (inschatting)	<ul style="list-style-type: none"> - ESG-integratie 	<ul style="list-style-type: none"> • Nulmeting ESG integratie portefeuille en plan van aanpak voor gaps • Onderzoek MVB-benchmarks 	<ul style="list-style-type: none"> • Implementatie acties n.a.v. jaarlijkse evaluatie MVB beleid • Implementatie MVB-benchmarks 	<ul style="list-style-type: none"> - Implementatie acties n.a.v. jaarlijkse evaluatie MVB beleid - Implementatie MVB-benchmarks
	<ul style="list-style-type: none"> - Engagement 	Rapporteren over 2 beleggingscategorieën	Rapporteren over 3 beleggingscategorieën	Rapporteren over 4 beleggingscategorieën
	<ul style="list-style-type: none"> - Impactbeleggen 	Onderzoek mogelijkheden impactbeleggen	Mogelijk implementatie 1 ^e impactbelegging	Mogelijk implementatie 2 ^e impactbelegging
	<ul style="list-style-type: none"> - ESG risicoraamwerk 	Implementatie ESG risicoraamwerk		
d. Verantwoording	SFDR 8 rapportages		SFDR 8 rapportages op website	

	MVB jaarverslag	MVB jaarverslag 2023	MVB jaarverslag 2024	MVB jaarverslag 2025
	MVB-communicatie met deelnemers	<ul style="list-style-type: none"> • op kwartaalbasis rapporteren over uitvoering MVB-beleid • 1 MVB-webinar per jaar 		

NB. Het MVB-meerjarenplan 2024-2026 kan worden aangepast naar aanleiding van nieuwe inzichten en ontwikkelingen.

Bijlage 2: MVB instrumenten

Instrument	Toepassing	Bestaand of nieuw beleid?
1.ESG-integratie	Van toepassing op de gehele beleggingsportefeuille maar mogelijkheden kunnen verschillen per beleggingscategorie.	Bestaand, kan eventueel worden uitgebreid.
2.Engagement	Stimuleert verduurzaming van bedrijven maar vooral effectief voor de liquide beleggingsportefeuilles.	Bestaand, kan eventueel worden uitgebreid.
3.Stemmen	Stimuleert verduurzaming van bedrijven maar alleen van toepassing in de aandelenportefeuille.	Bestaand.
4.Uitsluiten	Geen zakendoen met bedrijven en landen met onacceptabele praktijken, maar kan ook geen invloed meer uitoefenen om verbetering te realiseren. Van toepassing op de liquide beleggingen.	Bestaand, kan eventueel worden uitgebreid.
5.Impact beleggen	Draagt bij aan meetbare, positieve duurzaamheidsimpact maar vooral van toepassing op illiquide beleggingscategorieën.	Nieuw.
6.Class actions	Effectief en efficiënt door collectiviteit.	Bestaand.

Bijlage 3: UN Global Compact

De UN Global Compact bestaat uit de volgende tien principes:

1. Bedrijven dienen de internationaal aanvaarde mensenrechten te steunen en te respecteren;
2. En zich er steeds van te vergewissen dat zij niet medeplichtig zijn aan schending van mensenrechten.
3. Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te steunen;
4. Zich inspannend voor de uitbanning van iedere vorm van verplichte en gedwongen arbeid;
5. De effectieve afschaffing van kinderarbeid;
6. En de uitbanning van discriminatie in arbeid en beroep.
7. Bedrijven dienen voorzorg te betrachten bij hun benadering van milieu-uitdagingen;
8. Initiatieven te ondernemen om een grotere verantwoordelijkheid voor het milieu te bevorderen;
9. En de ontwikkeling en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.
10. Bedrijven dienen elke vorm van corruptie tegen te gaan, inclusief afpersing en omkoping.